

DIDAKTIK O'YINLAR ASOSIDA BOLALARNING AQLIY QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMI

Sirojiddinova Shaxribonu Sayidvali qizi

*Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta'lim fakulteti "Maktabgacha ta'lim
psixologiyasi va pedagogikasi" yo'nalishining 4 kurs talabasi*

Didaktik o'yinlar – bu bolalarning bilimini, ko'nikmalarini va aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Bu o'yinlar ta'lim jarayoniga o'yin elementlarini kiritib, bolalarga qiziqarli va samarali o'rganish imkonini beradi. Didaktik o'yinlar yordamida bolalar mantiqiy fikrlash, diqqat, xotira, tasavvur va boshqa aqliy qobiliyatlarni rivojlantirishga o'rgatiladi.

Didaktik o'yinlar – bu o'qitish va tarbiyalash jarayonini qiziqarli va samarali tarzda tashkil etish uchun mo'ljallangan o'yinlardir. Ular bolalarga yangi bilimlarni o'rgatishda, o'ziga xos ko'nikmalarni shakllantirishda va ularning aqliy rivojlanishida yordam beradi. Didaktik o'yinlar bolalarga o'rganishni faol, o'yin jarayoni esa passiv emas, balki interaktiv bo'lishini ta'minlaydi.

Didaktik o'yinlarning turlari. Didaktik o'yinlar quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

- Mantiqiy o'yinlar: Bu o'yinlar bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi. Misol uchun, "Kim qayerda yashaydi?" yoki "Qaysi so'zlar bir-biriga mos keladi?" kabi o'yinlar.

- Pazl va konstruktiv o'yinlar: Bolalar shakllarni to'g'ri birlashtirish orqali mantiqiy fikrlashni o'rganadilar. Shuningdek, bu o'yinlar fazoviy tasavvurni rivojlantiradi.

- Xotira va e'tibor o'yinlari: "Kimdagi narsa qayerda?" yoki "Qaysi kartochkada nimani ko'rasiz?" kabi o'yinlar bolalarning diqqatini va xotirasini mustahkamlashga yordam beradi.

- Jamoaviy va ijtimoiy o'yinlar: Bolalarga guruhda ishlash va hamkorlik qilishni o'rgatadi. Bu turdagi o'yinlar muloqot, o'zaro yordam va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlar orqali bolalarning aqliy qobiliyatlarini shakllantirishning bir necha asosiy mexanizmlari mavjud:

- Faol o'rganish: Didaktik o'yinlar bolalarga passiv emas, balki faol ishtirok etish imkonini beradi. O'yin jarayonida bolalar o'z bilimlarini amalda sinab ko'rishadi va yangi ko'nikmalarni mustahkamlashadi.

- Qiziqish va motivatsiya: O'yinlar bolalarda ta'limga nisbatan qiziqish va motivatsiyani oshiradi. Bolalar o'yin orqali yangi bilimlarni qiziqarli tarzda o'rganadilar, bu esa ularning faolligini oshiradi.

- Tajriba va amaliyot: O'yinlar bolalarga nazariy bilimlarni amaliy tarzda qo'llash imkonini beradi. Misol uchun, bolalar ko'nikmalarini o'yin orqali rivojlantirganida, ularni real hayotda qo'llashga tayyor bo'ladi.

- Tasavvur va ijodiy fikrlash: Didaktik o'yinlar bolalarning tasavvurini va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bolalar o'yinlarda yangi vazifalarni yechish, muammolarni hal qilish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish orqali ijodiy yondashuvni o'rganadilar.

- Kommunikativ ko'nikmalar: Jamoaviy o'yinlar orqali bolalar bir-biri bilan muloqot qilish, o'z fikrini ifodalash, tinglash va o'zaro yordam ko'rsatishni o'rganadilar. Bu esa ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlar asosida bolalarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishda metodik yondashuvlar:

- O'yinlarni yoshga moslashtirish: Har bir didaktik o'yin bolalarning yoshiga va rivojlanish darajasiga mos kelishi kerak. Kichik yoshdagi bolalar uchun oddiy va rang-barang o'yinlar, katta yoshdagi bolalar uchun esa murakkabroq va tafsilotlarga boy o'yinlar tanlanadi.

- O'yinlarni individual va guruh shaklida tashkil etish: Ba'zi o'yinlar bolalar o'rtasida guruh bo'lib o'ynalishi, boshqalari esa individual tarzda o'ynalishi mumkin. Har ikki holat ham bolalarning aqliy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

- O'yinlarni tahlil qilish va muhokama qilish: O'yinlardan so'ng bolalarning ishtirok etgan faoliyatini tahlil qilish va muhokama qilish orqali ular o'z xatolarini ko'rib chiqib, qanday qilib yanada yaxshi natijaga erishish mumkinligini o'rganadilar.

Didaktik o'yinlarning samaradorligini oshirish usullari:

- Qiziqarli va rang-barang o'yin materiallari: Bolalar uchun didaktik o'yinlarni yanada qiziqarli qilish uchun turli xil materiallar (kartochkalar, tasvirlar, bloklar va h.k.) ishlatiladi.

- O'yinlarni o'z vaqtida va to'g'ri tashkil etish: O'yinlar bolalarning diqqatini uzoq vaqt saqlab turish uchun qisqa va aniq muddatlarda o'tkazilishi kerak.

- Bolalarning o'z fikrini bildirishiga imkon berish: O'yin jarayonida bolalar o'z fikrlarini aytishga va o'z yechimlarini taklif qilishga rag'batlantirilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar bolalarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular bolalarga bilimlarni o'rgatish va ko'nikmalarni shakllantirishda interaktiv va qiziqarli usulni taklif qiladi. To'g'ri tashkil etilgan didaktik o'yinlar bolalarning mantiqiy fikrlashini, xotira va diqqatini, tasavvurini, ijodiy fikrlashini va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'yinlarni yoshga mos va samarali tashkil etish uchun tarbiyachilar va otalar o'yinlarning metodik yondashuvlariga rioya qilishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.Egamberdiyeva "Ijtimoiy pedagogika" O'quv qo'llanma.2009 y.

2. K.Turg'unboyev, M.Tolipov, I.Oxunov "Ijtimoiy pedagogika asoslari" 2008 y.
3. X.Meliyev, O.Jamoldinova "Tarbiyachining kasbiy kompetenti va mahorati" O`quv qo`llanma 2021 y.
4. Chorjeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
5. Chorjeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
6. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
7. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
8. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
9. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.